

In de vijftig jaar dat het Centraal Dierenlaboratorium bestaat, zijn veel zaken veranderd. Er is een Wet op de dierproeven en er is een andere kijk op proefdieren ontwikkeld. Daarbij is de intrinsieke waarde van het dier steeds belangrijker geworden. Bovendien is iedereen die tegenwoordig iets met dieren doet, adequaat opgeleid. Vele technieken zijn verbeterd en verfijnd. 'Maar altijd worden de belangen van het dier afgewogen tegen de belangen van de mens.'

RIETJE VAN VLIET

Er zijn weinig afdelingen binnen het UMC St Radboud waar zoveel over geschreven is. Dr. Joop Koopman, directeur van het Centraal Dierenlaboratorium (CDL), laat hangmappen vol krantenknipsels van de afgelopen vijftig jaar zien. Hij wijst naar een fotoreportage in een oude Nieuwe Revue. Kleurenfoto's van dierproeven gaan vergezeld van beelden van ernstig zieke mensen die er duidelijk baat bij hebben. 'Dat is een heel andere invalshoek dan wat de Vereniging Proefdiervrij in haar spotjes doet.'

Proefdierfaciliteiten als het CDL hebben altijd in de schijnwerpers gestaan, al is het effect lang niet altijd gunstig. De radio- en tv-spotjes van Proefdiervrij getuigen hiervan, vindt Koopman. Hierin wordt mensen op straat gevraagd een onbekend geneesmiddel in de neus van hun huisdier te spuiten. Dat weigeren ze, waarna de moraal van het verhaal luidt dat 620.000 proefdieren hopen op dezelfde reactie. 'Deze campagne overschrijdt de grenzen van het betamelijke', zegt Koopman. 'Dierproeven worden hierdoor in de criminele sfeer getrokken. Alsof wij zo met proefdieren omgaan!'

Net zoals er voor mensgebonden onderzoek een aparte toetsingscommissie bestaat, is er ook een Dierexperimentencommissie die alle experimenten met proefdieren toetst aan de wettelijke regelingen zoals vastgelegd in de Wet op de dierproeven. Dat geldt voor alle experimenten in het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. 'Het is een ethische toetsing', legt Koopman uit, 'waarbij de belangen van het dier worden afgewogen tegen de belangen van de mens.' Als er alternatieven blijken te bestaan, zal de commissie verbieden om van dierproeven gebruik te maken.

Dr. Joop Koopman: 'De belangen van het dier worden afgewogen tegen de belangen van de mens.'

Centraal Dierenlaboratorium NA 50 JAAR NOG

'We willen juist graag laten zien wat we doen'

Inmiddels zijn de spotjes van Proefdiervrij op advies van de Reclame Codecommissie uit de ether gehaald. De Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit van Utrecht had een klacht ingediend die door de commissie werd gehonoreerd. Onzorgvuldig en misleidend, luidde het oordeel. Koopman staat hier volledig achter, zo liet hij blijken tijdens het symposium ter gelegenheid van het vijftig jaar bestaan van het CDL. Maar de directeur van Proefdiervrij vindt dat Koopman een absurde voorstelling van zaken geeft. 'Een belediging van de intelligentie van de Nederlanders', staat er op de website van de actievoerders te lezen. 'Iedereen beseft heel goed dat proefdieren nooit buiten een laboratorium komen. De spotjes zetten vraagtekens bij het verschil tussen de behandeling en bescherming van proefdieren en huisdieren. Boven alles zijn de spotjes een oproep aan de samenleving om dierproeven niet te accepteren.'

De medewerkers van het CDL zijn dergelijke discussies wel gewend. Zolang het publieke debat met redelijke argumenten wordt gevoerd, is daar niets mis mee, maar anders is het wanneer tegenstanders hun argumenten kracht bij zetten met potten rode menie of fysieke bedreigingen. Koopman: 'Een paar jaar geleden vroeg Jack Spijkerman of hij bij ons opnames mocht maken. Daar doen we niet moeilijk over. Integendeel, we willen juist graag laten zien wat we doen. Bij ons is geen sprake van geld verdienen over de ruggen van dieren; wij gebruiken proefdieren alleen voor biomedisch onderzoek.'

Efficiency

Nijmegen kreeg in 1955 als eerste in Nederland een centrale proefdierfaciliteit. Daarvoor was het bij universiteiten gebruikelijk de dieren verspreid over verschillende instituten te huisvesten, maar uit efficiency-overwegingen besloot men in Nijmegen de voorzieningen te centraliseren.

M. Dobbelaar, de eerste directeur, begon met wat kikkers in de kelder van het Kasteeltje en liet een houten gebouwtje aan de Kapittelweg bouwen, vertelt Koopman. Dierverzorgers waren er toen nog niet. 'Vroeger was het een amanuensis die het erbij deed, maar Dobbelaar zag het belang van het vak proefdierkunde in en begon mensen op te leiden. Proefdiervverzorgers moeten immers ook kennis hebben van hygiëne, voedingsleer en ziektekunde.'

Met de ontwikkeling van het vak proefdierkunde ontstond gaandeweg de behoefte aan een nieuwe discipline: de biotechnicus. 'Biotechnici zijn te vergelijken met verpleegkundigen', legt Koopman uit. 'Ze ondersteunen de onderzoekers bij operaties maar kunnen die ook zelfstandig uitvoeren.' Dankzij de vooruitziende blik en de voortvarendheid van Dobbelaar en zijn opvolger W. van der Gulden groeide het houten keetje van weleer uit tot het huidige CDL. De oud-directeuren stonden aan de wieg van de landelijke opleidingen voor proefdiervverzorgers en biotechnici; in Nijmegen ook zag het vakblad Biotechniek voor het eerst het licht.

Zelf is Koopman, opgeleid tot dierenarts, ooit in het CDL begonnen als wetenschappelijk medewerker. In 1987 werd hij proefdierkundige. 'Een soort toezichthouder op

STEEDS VOLOP IN DE SCHIJNWERPERS

De geit is het diermodel voor onderzoek naar nieuwe technieken en materialen bij heuptransplantaties.

Foto's: Flip Franssen

academisch niveau', zegt hij bescheiden. Het academische karakter van het dierenlab blijkt onder meer uit de opleiding Proefdierkunde en In Vitro Alternatieven, die er verzorgd wordt. De opleiding is bedoeld voor medici, tandartsen, biologen en andere academici. 'Niet om ze de nodige handvaardigheid bij te brengen maar om hen te leren meedenken over de ethiek van de proefdierkunde.'

Verantwoording

Het CDL krijgt ongeveer duizend bezoekers per jaar. Meestal komen ze in groepen. Het personeel is daardoor gewend uit te leggen waar het mee bezig is. 'We willen juist die openheid. Onderzoekers zijn zich er dan beter van bewust dat ze zich moeten verantwoorden aan de maatschappij.'

Opvallend is dat er binnen de CDL-muren niet over 'dieren' wordt gesproken, maar over 'diermodellen'. Zo is het immuunapparaat van de muis vergelijkbaar met dat van de mens, waardoor dit zoogdier als model kan dienen voor onderzoek naar bijvoorbeeld tumoren. De geit is het diermodel voor onderzoek naar nieuwe technieken en materialen bij heuptransplantaties. In een van de dierenverblijven staat een kalfje. Koopman doet de deur voorzichtig open en ziet dat het diermodel wat onrustig wordt. 'Het heeft naast zijn eigen hart een kunsthart gekregen. De hartchirurg wil onderzoeken in hoeverre een kunsthart de functies van het echte hart kan overnemen. Patiënten met hartfalen die op een operatie moeten wachten, kunnen daar veel baat bij hebben.'

In de OK zijn een kinderarts-neonatoloog en een anesthesioloog-intensivist bezig met een hartoperatie bij een lammetje. Alex Hanssen, hoofd-biotechnicus, coördineert de OK's. Daar worden alleen de grote dieren

geopereerd. Normaal gesproken brengt hij het dier onder narcose, maar dat was door de aanwezigheid van de anesthesioloog dit keer niet nodig. Op zijn afdeling werken vier mensen, vertelt Hanssen, die ervoor zorgdragen dat het instrumentarium schoon en gesteriliseerd is en dat de diermodellen tijdig worden geregeld. 'De ene keer ben ik meer bij het onderzoek betrokken dan de andere keer', zegt hij. 'Voor het onderzoek naar de ziekte van Duchenne is een beenmergtransplantatie bij een hond nodig. Daar moet ik dan wel veel bij helpen.'

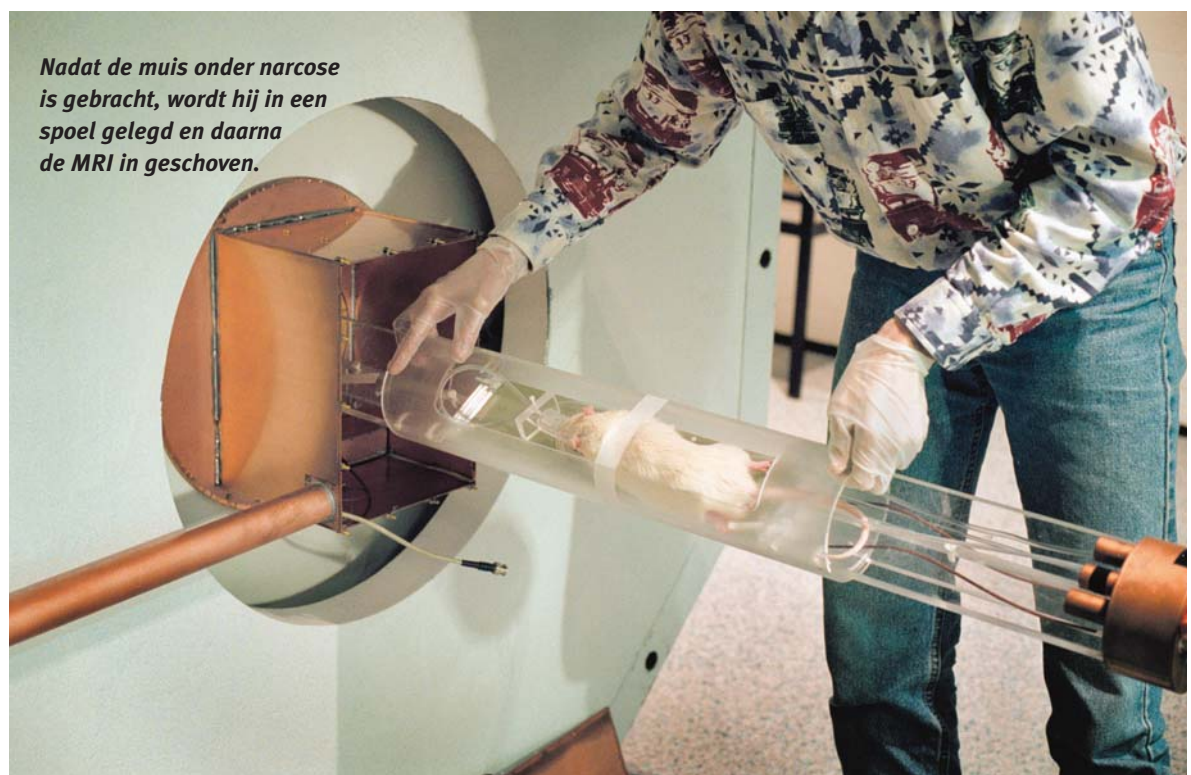
Zijn werk is juist door die verschillende onderzoeken erg afwisselend. 'Vanmiddag moet ik naar de Achterhoek, samen met de onderzoeker kippen booster', vertelt hij. 'We geven de kip een injectie met eiwitten. Vervolgens maakt de kip antistoffen aan die in de eieren terecht komen. Daar halen wij ze weer uit. Een heel diervriendelijk experiment dat de diagnostiek van hormonen ten goede komt.'

Medisch-technoloog Andor Veltien houdt zich met een heel ander type onderzoek bezig. Hij is de man van de MRI. Hij laat een zelfgebouwde spoel zien, lijkend op een spoel van een weefgetouw. Hiermee kunnen ratten en muizen het scanapparaat in geschoven worden. Afhankelijk van de onderzoeksdoeleinden past hij de spoel aan. Ook fabriceert hij speciale mondkapjes om een muis onder narcose te kunnen brengen. 'De muis moet stilliggen', zegt Veltien, wijzend op de kleine ruimte in de spoel. 'De biotechnicus brengt de muis onder narcose, spuit hem contrastvloeistof in en brengt de canule in. De bedoeling is om met behulp van de MRI de stofwisselingsprocessen te meten.' Zelf doet hij de meting. Om die goed te kunnen verrichten heeft hij ook de software geschreven. 'Dat is het leuke van mijn beroep. Ik werk mee aan de publicatie van de onderzoekers. Zo'n artikel is ook voor mij het eindproduct. Onderzoekers komen bij me met een ruwe vraag waar ik een oplossing voor moet bedenken.'

Speeltjes

In de ruimte waar de *Xenopus laevis* padden zitten, loopt niemand rond. Dat hoeft niet, zegt Koopman, want de onderzoekers van Moleculaire Biologie hebben alles zo goed gelabeld dat er weinig omkijken naar is. Ieder aquarium heeft een etiket waarop met uitgebreide codes staat aangegeven welke proeven worden gedaan met deze, letterlijk van kleur verschrompelende beesten.

In een ruimte verderop staat de radio aan. Dat vinden dieren fijn, zo is uit onderzoek gebleken. En omdat dieren zich beter in kooien thuis voelen als ze kunnen spelen, hebben alle zoogdieren de beschikking over een speeltje. Voor de geit is spelen er nog niet bij. Ze staat met drie poten op de grond maar wel in een hangconstructie. Het dier heeft een heupoperatie ondergaan en mag de vierde poot nog niet belasten. 'Zodra we merken dat ze die poot wil gaan gebruiken, weten we dat de constructie weggehaald kan worden. Dan mag ze terug naar de boerderij.' Daar, in Overasselt, is de enige dependance van het CDL. Toch zijn niet alle proefdieren van de universiteit ondergebracht bij het CDL. Begrijpelijk, zegt Koopman, want het is niet altijd handig je proefdieren op afstand te hebben. 'Maar ook jammer. Hier is de kennis van proefdieren gebundeld. Ook het wettelijk toezicht op de dieren en de proeven is bij ons beter geregeld.' Koopman laat de enorme ruimte zien, onder het gebouw. Leeg. 'Er is ruimte genoeg voor nog meer laboratoria en dierenverblijven.'

Nadat de muis onder narcose is gebracht, wordt hij in een spoel gelegd en daarna de MRI in geschoven.